

Denktank Tij

De transitie van de Zeeuwse procesindustrie naar duurzaamheid.

In dit document schetst Tij (www.tij.nu) haar visie op de noodzakelijke transitie van de procesindustrie naar duurzaamheid. Aan de hand van vijf posities toont de analyse een innovatief en aantrekkelijk toekomstperspectief voor de Zeeuwse procesindustrie: technisch kansrijk en op het gebied van grondstoffen, energie en economie voordelig. Én duurzaam.

Aanleiding

De drie grootste procesindustrieën van Zeeland, Dow, Yara en Zeeland Refinery, leveren een fors deel van de landelijke emissie van broeikasgassen. In het afgelopen jaar hebben zij hun plannen bekend gemaakt om te voldoen aan de landelijke en Europese klimaatdoelstellingen voor 2030 en 2050. Denktank Tij vindt dat de tot nu toe gepresenteerde plannen te veel beperkt blijven tot de klimaatdoelen en tot de korte termijn (2030). Hierdoor komen fundamentele vragen over de huidige fossiele processen niet aan de orde en wordt niet toegewerkt naar een noodzakelijke brede systeemtransitie. Perspectieven op een duurzame procesindustrie blijven zo buiten beeld. Ook de toekomstbestendigheid van de bedrijven zélf komt ernstig in het geding.

Positie 1 *Verbind de grondstoffentransitie met de energietransitie.*

Voor een toekomstbestendige en duurzame procesindustrie is het noodzakelijk dat de plannen voor de klimaat- en energietransitie effectief gekoppeld worden aan de grondstoffentransitie. Dit is nu niet het geval. Ook dient het korte-termijnbeleid afgestemd te zijn op doelen voor de lange-termijn. Voor de Zeeuwse energiecluster moet een nieuwe ‘roadmap’ gemaakt worden die zicht geeft op het halen van doelstellingen voor deze, nauw samenhangende, transitie in 2030 en 2050.

Toelichting:

Klimaatbeleid, energiebeleid en grondstoffenbeleid staan nog te veel los van elkaar, waardoor er kansen worden gemist en spanningen ontstaan. De energietransitie loopt een fase voor op de grondstoffentransitie. Voor beide transities zijn einddoelen (voor 2050) en tussendoelen (voor 2030) geformuleerd, maar de nadruk ligt nu te eenzijdig op het halen van de (inter-)nationale CO₂-reductiedoelstellingen voor 2030. (55% minder CO₂-uitstoot t.o.v. 1990).

Eén van de gevolgen hiervan is dat nu sterk en eenzijdig ingezet wordt op ‘quick-win’ technieken (zoals CCS, het afvangen en opslaan van CO₂ in lege gasvelden onder de Noordzee). We zien dit ook terug in de SDR Roadmap 2030-2050.

De betrokken bedrijven houden vast aan bestaande fossiele en lineaire productieprocessen. Een concreet perspectief op een overgang naar circulaire productieprocessen ontbreekt. De focus op de korte termijn staat de noodzakelijke technologische innovaties voor de grondstoffentransitie en circulaire economie in de weg en kan de toekomstbestendigheid van de betrokken bedrijven ondermijnen. Dit risico wordt vergroot door het gegeven dat de grondstoffenpositie van de Zeeuwse bedrijven ongunstig is, en de productiekosten relatief hoog zijn. Forse inkrimping en/of sluiting van productielijnen en fabrieken is een reëel risico.

Tij pleit er voor om de noodzakelijke grondstoffentransitie te versnellen en beter te koppelen aan de energietransitie. Hoe dit vorm kan krijgen heeft Tij uitgewerkt in een voorbeeldplan waarin circulaire productieprocessen centraal staan.

Positie 2 Industriële symbiose is een noodzaak voor transitie.

In een industriële symbiose werken bedrijven innovatief samen om de materialenkringloop te sluiten, emissies en energieverbruik te verminderen en nieuwe businessmodellen te genereren. In de huidige CO₂-reductieplannen ontbreekt een visie op de mogelijkheden en de kansen van een dergelijke onderlinge synergie. Door onderlinge procestecnologische afstemming tussen de drie bedrijven kunnen de lineaire en fossiele productieprocessen worden omgezet naar circulaire processen. Grootschalige chemische recycling van kunststoffen en van organisch afval vormt in deze opzet de bron voor de productie van een reeks aan nieuwe basisgrondstoffen.

Toelichting:

Yara, DOW en Zeeland Refinery maken chemisch gezien zeer verschillende producten voor totaal verschillende markten. Op het eerste gezicht lijkt het logisch dat elk bedrijf voor zichzelf een transitiepad ontwikkelt waarbij fossiele brandstoffen en grondstoffen vervangen worden door circulaire grondstoffen en duurzame energiebronnen. Tij is van mening dat er veel winst te behalen valt wanneer de plannen van de drie bedrijven regionaal en in onderlinge samenhang worden ontwikkeld en de mogelijkheden voor synergie optimaal worden benut. Door de bedrijven procestecnologisch met elkaar te verbinden ontstaat een industrieel ecosysteem dat nieuwe kansen en economische voordelen biedt.

Tij gaat uit van grootschalige chemische recycling van (afval-)plastic en van organisch (afval-)materiaal op verschillende locaties. In twee verschillende bewerkingsprocessen ontstaat zo een reeks aan lichte en zwaardere koolstofverbindingen (en tevens waterstof). Deze kunnen als basis-ingrediënten ingevoerd worden in verschillende productieprocessen van de drie bedrijven. Een synergie die veel voordelen op kan leveren, zoals een veel efficiënter gebruik van energie en grondstoffen en een hogere CO₂-reductie. Doordat dit ook economisch voordelig lijkt ontstaat zo een duurzame, industriële activiteit van formaat als drijfveer voor verdergaande innovatieve ontwikkelingen.

Positie 3 Benut systematisch de maatschappelijke kennis en expertise.

Een breed gedragen visie en een heldere gezamenlijke strategie zijn nodig om richting en sturing te geven aan een duurzame industrietransitie. De huidige plannen zijn te zeer gefocust op het belang van de bedrijven zelf.

Voor een meer evenwichtige balans tussen de verschillende belangen én voor een stevig draagvlak is participatie van de vier O's (Ondernemingen, Overheid, Onderzoeksinstituten en NGO's) evident.

Toelichting:

Onze huidige manier van produceren en consumeren heeft een veel te grote impact op de leefomgeving, op de biodiversiteit en op de natuurlijke voorraden van de aarde. Dit is onhoudbaar en moet radicaal duurzamer. De uitdagingen waar we voor staan gaan veel verder dan het halen van de klimaatdoelen voor 2030. Een brede systeemtransitie is noodzakelijk en zal naar alle uithoeken van de samenleving doorwerken. Het is dan ook van belang om de betrokkenheid, kennis en expertise van bedrijven, organisaties en burgers optimaal te benutten. Het transitieproces dat de Zeeuwse bedrijven moeten doormaken is daarmee niet alleen een zaak voor de betrokken bedrijven zelf. Het is een breed maatschappelijk vraagstuk waarvoor een stevig draagvlak én een breed gedragen visie nodig zijn.

Tij pleit voor een grotere en systematische betrokkenheid van meer maatschappelijke geledingen en onderzoeksinstituten bij dit proces.

Positie 4 ***Richt de maatwerkafspraken op de volle breedte van een duurzame ontwikkeling.***

De maatwerkafspraken tussen bedrijven en de Rijksoverheid moeten vooral ingezet worden voor het versnellen en samenvoegen van de fundamentele transities (energie, grondstoffen, biodiversiteit). Het nu reeds beschikbare instrumentarium moet hiervoor verder worden ontwikkeld en uitgebreid.

Toelichting:

We staan aan het begin van een systeemtransitie van de Nederlandse procesindustrie. Deze fundamentele transitie vraagt om een lange-termijn strategie (richting 2050) en om consistentie in beleid van zowel overheid als betrokken bedrijven. Het besef dat de grondstoffentransitie noodzakelijk is voor het versnellen en realiseren van de energietransitie is reeds aanwezig (VNCI, april 2021; SER, sept. 2022). Dit moet leidend zijn in de maatwerkafspraken tussen de overheid en de grote bedrijven. De maatwerkafspraken bieden een uitgelezen mogelijkheid om betrokken bedrijven te verbinden aan de noodzakelijke systeemtransitie, die voor 2050 gerealiseerd moet worden. Die kans mogen we niet voorbij laten gaan. De investeringen van bedrijven moeten afgestemd zijn op deze brede systeemtransitie. Publieke middelen moeten vooral ingezet worden als stimulans voor het zo snel mogelijk ombuigen van fossiele en lineaire productieprocessen naar duurzame en circulaire productiewijzen. Ook de noodzakelijke infrastructuur dient hierop te worden gericht. De einddoelen van de energie- en grondstoffentransitie voor 2050 zijn hierin leidend.

Positie 5 ***Zet in op een krachtige en stimulerende regiefunctie voor het transitieproces.***

De systeemtransitie die in de procesindustrie moet plaatvinden betekent een ongekende opgave. Dit vraagt om een krachtige processturing en een heldere en consequente regievoering door de overheid, die ook nog eens snel vorm moet krijgen. Centrale en regionale overheid hebben hierin elk een complementaire taak en verantwoordelijkheid.

Toelichting:

Hiervoor is al vastgesteld dat de energietransitie en de grondstoffentransitie uit de pas lopen en dat dit risico's met zich meebrengt. Maatregelen voor de korte termijn kunnen de lange-termijn doelen in de wielen rijden. Er is sowieso op veel fronten een versnelling nodig. De opgave is groot en de tijd dringt.

Een samenleving in transitie zorgt voor een onzeker investeringsklimaat en voor belemmeringen die samenhangen met oude processen, instellingen en gewoontes. Daarom is een overheid nodig om private, innovatieve investeringen te versnellen en publieke belangen te borgen door middel van heldere, lange-termijn keuzen en een stevige, sturende regie. Vanuit dit urgentiegevoel mag van de centrale overheid verwacht worden dat deze een krachtige en sturende regie voert om de landelijke systeemtransitie vorm te geven.

Voor de regionale overheid ligt de regierol vooral in de nadere invullingen van de industrietransitie van de Zeeuwse cluster. Het benutten van de specifieke eigenschappen van de betrokken bedrijven, de aanwezige infrastructuur én de bijzondere geografische kenmerken van de regio, vormen de belangrijkste uitgangspunten. In de visie van Tij heeft de provincie Zeeland een relatief gunstige en onderscheidende positie om de energie- en grondstoffentransitie te faciliteren.

Dit voordeel moet aangegrepen worden in een nieuwe visie op de Zeeuwse, duurzame industrietransitie.

Denktank TIJ, 27 oktober 2022

www.tij.nu